

Негласне використання оперативно-технічних засобів в контррозвідувальній діяльності: проблеми законодавчого регулювання

*Моргун Ігор Олегович¹,
Морей Тетяна Василівна²*

Опубліковано	Секція	УДК
30.08.2025	Право	355.404.52

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17187146>

Анотація. У статті розглядаються проблемні питання законодавчого регулювання негласного використання оперативно-технічних засобів органами, підрозділами та співробітниками Служби безпеки України при реалізації наданих їм прав в ході контррозвідувальної діяльності. Виходячи з положень Закону України «Про контррозвідувальну діяльність» із загального переліку прав органів, підрозділів та співробітників Служби безпеки України, які їм надаються для виконання визначених законом завдань в ході контррозвідувальної діяльності, авторами виділені ті права, реалізація яких передбачає негласне використання оперативно-технічних засобів. Показано, що реалізація п'яти з шести визначених прав не має однозначного нормативно-правового тлумачення та чіткої регламентації у т.ч. у частині негласного використання оперативно-технічних засобів. Запропоновано на законодавчому рівні здійснити роз'яснення та уточнення правових норм, що стосуються вказаних вище прав, які реалізуються з негласним використанням оперативно-технічних засобів.

Ключові слова: контррозвідувальна діяльність, контррозвідувальні заходи, оперативно-розшукові заходи, оперативно-технічні засоби, оперативно-технічні заходи, технічні засоби негласного отримання інформації, тимчасове обмеження прав людини.

Covert Use of Operational-Technical Means in Counterintelligence Activities: Challenges of Legislative Regulation

Annotation. This study explores the problematic aspects of legal provisions that govern the discreet application of operational and technical equipment by the Security Service of Ukraine's agencies, departments, and staff, specifically in the context of their counterintelligence duties and the execution of their conferred rights. The authors conducted a study of the Law of Ukraine "On Counterintelligence Activity." Among the rights bestowed upon the Security Service of Ukraine bodies and personnel for counterintelligence operations, particular emphasis was placed on those provisions that facilitate the clandestine application of operational and technical tools. Among these are: the authority to conduct operational-

¹ кандидат технічних наук, старший дослідник, Національна академія Служби безпеки України (м. Київ, Україна), ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3582-1741>

² доктор філософії, Національна академія Служби безпеки України (м. Київ, Україна), ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3632-2533>

investigative activities using operational-technical personnel and equipment; the authority to perform counter-intelligence searches with the use of operational-technical forces and means; the authority to covertly identify, record, and document intelligence, terrorist, and other encroachments on the state security of Ukraine; the authority to conduct visual surveillance in public places, employing photo, film, and video recording, optical and radio devices, and other technical means; the authority to execute counterintelligence operations and related operational-technical measures to prevent, promptly identify, and ceasing intelligence-subversive, terrorist, and other unlawful actions that harm the state security of Ukraine; the authority to undertake actions specified in Part Three of Article 8 of the Law of Ukraine "On Operational-Investigative Activity". The article reveals that the execution of all stipulated rights, with the exception of the last one, lacks a clear normatively defined interpretation and precise regulation, including in the part concerning the covert use of operational and technical means. In the article, it is proposed that at the legislative level, clarification and elucidation of legal norms concerning the aforementioned rights should be conducted. This particularly applies to those rights which are implemented with the covert use of operational-technical means.

Keywords: Counter-intelligence activities, Counter-intelligence measures, Covert investigative actions, Operational-technical tools, Operative technical procedures, Covert information acquisition devices, Provisional limitation of human rights.

Вступ

Конституцією України кожному гарантується недоторканність житла, таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України [1]. Водночас при здійсненні контррозвідувальної, оперативнорозшукової діяльності або у кримінальному провадженні уповноважені підрозділи за наявності законних підстав та у законний спосіб мають право проводити контррозвідувальні, оперативнорозшукові заходи та негласні слідчі (розшукові) дії, що тимчасово обмежують конституційні права людини. При проведенні вказаних заходів та дій можуть застосовуватися технічні засоби негласного отримання інформації. На законодавчому рівні регламентація такого застосування докладно викладена в главі 21 Кримінального процесуального кодексу України [2]. Перевагою вказаного нормативно-правового акта є те, що в ньому наведений вичерпний перелік негласних слідчих (розшукових) дій, їх визначення, загальний опис та порядок отримання дозволу на їх проведення. Водночас Закон України «Про оперативнорозшукову діяльність» [3], визначаючи права підрозділів, які здійснюють оперативнорозшукову діяльність, не має вичерпного переліку оперативнорозшукових заходів з їх визначеннями, описами та регламентацією, але в ньому наявні бланкетні норми (пункти 7, 9-12 частини 1 статті 8) щодо заходів, які є однойменними із зазначеними у Кримінальному процесуальному кодексі України негласними слідчими (розшуковими) діями. Закон України «Про контррозвідувальну діяльність» [4] також, визначаючи права органів, підрозділів та співробітників Служби безпеки України, які їм надаються для виконання визначених законом завдань в ході контррозвідувальної діяльності (далі – права підрозділів СБ України), не має вичерпного переліку контррозвідувальних заходів з їх визначеннями, описами та регламентацією, і в ньому також наявна бланкетна норма (другий абзац пункту 6 частини другої статті 7), яка посилається на заходи, визначені Законом України «Про оперативнорозшукову діяльність», проведення яких, в свою чергу, здійснюється згідно з положеннями Кримінального процесуального кодексу України. Вказані обставини засвідчують різні підходи до законодавчої регламентації негласних слідчих (розшукових) дій, оперативнорозшукових заходів та контррозвідувальних заходів. Особливо це стосується негласних контррозвідувальних заходів, які проводяться в

рамках реалізації прав підрозділів СБ України, та які при цьому передбачають негласне використання оперативно-технічних засобів. Вирішення вказаного питання вбачається актуальним, оскільки суб'єкти, які уповноважені здійснювати контррозвідальну діяльність, з метою ефективного виконання покладених на них завдань повинні використовувати весь наданий законодавцем інструментарій не порушуючи при цьому права людини, а нормативна невизначеність окремих положень Закону України «Про контррозвідальну діяльність» створює умови для неоднозначного їх тлумачення. З огляду на викладене, вбачається доцільним, виявивши при цьому можливі проблеми у законодавчому регулюванні, із загального переліку прав підрозділів СБ України виділити ті права, реалізація яких передбачає негласне використання оперативно-технічних засобів, а також дослідити питання їх регламентації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням нормативно-правового регулювання та організаційних засад контррозвідальної діяльності присвячені наукові праці А. М. Черняка, Ю. О. Найд'юна, О. С. Пелюха, В. Г. Пилипчука, М. А. Погорецького, М. П. Стрельбицького, І. В. Слюсарчука, В. М. Шлапаченка, О. М. Юрченка, Т. І. Жука та інших вчених. Питання застосування оперативно-технічних засобів в оперативно-розшуковій діяльності досліджували О. І. Козаченко, М. М. Перепелиця, В. П. Сапальов, Д. Й. Никифорчук, М. В. Кобець, Т. С. Веселовська, А. В. Мовчан та інші. Водночас аналіз досліджень зазначених науковців засвідчує потребу у здійсненні додаткового дослідження питань законодавчого регулювання реалізації прав органів, підрозділів та співробітників Служби безпеки України, які їм надаються для виконання визначених законом завдань в ході контррозвідальної діяльності, та які передбачають негласне використання оперативно-технічних засобів.

Метою статті є аналіз норм законодавства, що регулює порядок здійснення контррозвідальної діяльності, та виявлення проблемних питань, пов'язаних з нормативно-правовим регулюванням негласного використання оперативно-технічних засобів в процесі реалізації прав органів, підрозділів та співробітників Служби безпеки України, які їм надаються для виконання визначених законом завдань в ході контррозвідальної діяльності.

Результати

Відповідно до статті 5 Закону України «Про контррозвідальну діяльність» Служба безпеки України є спеціально уповноваженим органом державної влади у сфері контррозвідальної діяльності. Функції і повноваження органів, підрозділів та співробітників Служби безпеки України, що здійснюють контррозвідальну діяльність визначені статтею 7 цього ж Закону. З урахуванням того, що контррозвідальна діяльність здійснюється гласно і негласно, виділимо з цієї статті ті права підрозділів СБ України, які реалізуються з використанням оперативно-технічних засобів, та перелічимо їх. Отже, органи, підрозділи та співробітники СБ України серед іншого мають право:

- здійснювати оперативно-розшукові заходи з використанням оперативно-технічних сил і засобів (пункт 1 частини 2 статті 7 Закону України «Про контррозвідальну діяльність»);
- здійснювати контррозвідальний пошук з використанням оперативно-технічних сил і засобів (пункт 1 частини другої статті 7 Закону України «Про контррозвідальну діяльність»);
- негласно виявляти, фіксувати і документувати розвідальні, терористичні та інші посягання на державну безпеку України (пункт 2 частини другої статті 7 Закону України «Про контррозвідальну діяльність»);

- здійснювати візуальне спостереження в громадських місцях із застосуванням фото-, кіно- і відеозйомки, оптичних та радіоприладів, інших технічних засобів (пункт 2 частини другої статті 7 Закону України «Про контррозвідувальну діяльність»);
- проводити контррозвідувальні операції та відповідні оперативно-технічні заходи з метою попередження, своєчасного виявлення і припинення розвідувально-підривної, терористичної та іншої протиправної діяльності на шкоду державній безпеці України (пункт 3 частини другої статті 7 Закону України «Про контррозвідувальну діяльність»);
- виключно з метою попередження, своєчасного виявлення і припинення розвідувальних, терористичних та інших посягань на державну безпеку України, отримання інформації в інтересах контррозвідки на підставі відповідної контррозвідувальної справи здійснювати заходи, визначені частиною третьою статті 8 Закону України "Про оперативно-розшукову діяльність", – лише за ухвалою слідчого судді, постановленою за клопотанням керівника відповідного оперативного підрозділу або його заступника, погодженим прокурором (другий абзац пункту 6 частини другої статті 7 Закону України «Про контррозвідувальну діяльність»).

Виходячи із положень статті 7 Закону України «Про контррозвідувальну діяльність» визначено шість прав підрозділів СБ України, реалізація яких передбачає негласне використання оперативно-технічних засобів. При цьому у трьох з них у нормативно-правових формулюваннях вказується на право здійснювати конкретні заходи.

Розглянемо більш докладно кожне з наведених вище прав підрозділів СБ України та спробуємо визначити, які види застосування технічних засобів негласного отримання інформації законодавець мав на увазі.

Почнемо з права підрозділів СБ України здійснювати оперативно-розшукові заходи з використанням оперативно-технічних сил і засобів (пункт 1 частини другої статті 7 Закону України «Про контррозвідувальну діяльність»). Насамперед зазначимо, що термін «оперативно-розшукові заходи з використанням оперативно-технічних сил і засобів» в Законі України «Про контррозвідувальну діяльність» згадується лише один раз у вказаній вище статті та більше не зустрічається в жодному законі України. Таким чином у законодавстві відсутнє роз'яснення, яке саме застосування технічних засобів негласного отримання інформації в цьому випадку мається на увазі, та яким чином воно регламентується. На нашу думку законодавець увів цей термін спираючись на положення Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», а саме шляхом трансформування дефініції оперативно-розшукової діяльності, якою визначено, що оперативно-розшукова діяльність – це система гласних і негласних пошукових та контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів. Дослідивши статтю 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» спробуємо визначити, які оперативно-розшукові заходи можна віднести до таких, що проводяться з використанням оперативно-технічних сил і засобів та, водночас передбачають застосування технічних засобів негласного отримання інформації. Зокрема, відповідно до Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» оперативним підрозділам надається право:

- негласно виявляти та фіксувати сліди тяжкого або особливо тяжкого злочину, документи та інші предмети, що можуть бути доказами підготовки або вчинення такого злочину, у тому числі шляхом проникнення та обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи згідно з положеннями статті 267 Кримінального процесуального кодексу України (пункт 7 частини першої статті 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»);

- здійснювати аудіо-, відеоконтроль особи, зняття інформації з електронних комунікаційних мереж, електронних інформаційних мереж згідно з положеннями статей 260, 263-265 Кримінального процесуального кодексу України (пункт 9 частини першої статті 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»);
- накладати арешт на кореспонденцію, здійснювати її огляд та виїмку згідно з положеннями статей 261, 262 Кримінального процесуального кодексу України (пункт 10 частини першої статті 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»);
- здійснювати спостереження за особою, річчю або місцем, а також аудіо-, відеоконтроль місця згідно з положеннями статей 269, 270 Кримінального процесуального кодексу України (пункт 11 частини першої статті 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»);
- здійснювати установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу згідно з положеннями статті 268 Кримінального процесуального кодексу України (пункт 12 частини першої статті 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»).

Таким чином, доходимо висновку, що до оперативно-розшукових заходів з використанням оперативно-технічних сил і засобів, які проводяться при здійсненні контррозвідувальної діяльності, скоріше за все відносяться: обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи; аудіо-, відеоконтроль особи; аудіо-, відеоконтроль місця; спостереження за особою, річчю або місцем; зняття інформації з електронних комунікаційних мереж, електронних інформаційних мереж; накладення арешту на кореспонденцію, здійснення її огляду та виїмки; установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу.

Додатково, аналізуючи виділений нами з пункту 1 частини другої статті 7 Закону України «Про контррозвідувальну діяльність» термін «оперативно-розшукові заходи з використанням оперативно-технічних сил і засобів», зауважимо, що замість слова «використання» доречніше вживати слово «застосування», що відповідатиме дефініції оперативно-розшукової діяльності та нормотворчій практиці. Також зауважимо, що дефініція поняття «оперативно-технічні сили» в законодавстві відсутня. Можемо припустити, що під «оперативно-технічними силами» розуміються оперативно-технічні підрозділи та підрозділи оперативного документування Служби безпеки України [5]. Однак, на нашу думку, у терміні, що ми розглядаємо, згадування оперативно-технічних сил є зайвим, оскільки однозначною ознакою, що вказує на застосування технічних засобів негласного отримання інформації є вживання слів «оперативно-технічні засоби». Таким чином в Законі України «Про контррозвідувальну діяльність» більш доречним є використання терміну «оперативно-розшукові заходи з застосування оперативно-технічних засобів» замість «оперативно-розшукові заходи з використанням оперативно-технічних сил і засобів».

Перейдемо до розгляду права підрозділів СБ України здійснювати контррозвідувальний пошук з використанням оперативно-технічних сил і засобів (пункт 1 частини другої статті 7 Закону України «Про контррозвідувальну діяльність»). Як і в попередньому випадку зауважимо, що термін «контррозвідувальний пошук з використанням оперативно-технічних сил і засобів» в Законі України «Про контррозвідувальну діяльність» згадується лише один раз у вказаній вище статті та більше не зустрічається в жодному Законі України. Таким чином у законодавстві відсутнє роз'яснення, яке саме застосування технічних засобів негласного отримання інформації в цьому випадку має на увазі та, яким чином воно регламентується. Зауважимо, що контррозвідувальний пошук може здійснюватися виключно в ході контррозвідувальної діяльності. З огляду на викладені вище міркування, в Законі України «Про контррозвідувальну діяльність» більш доречним є використання терміну

«контррозвідувальний пошук з застосуванням оперативно-технічних засобів» замість «контррозвідувальний пошук з використанням оперативно-технічних сил і засобів».

Перейдемо до розгляду права підрозділів СБ України негласно виявляти, фіксувати і документувати розвідувальні, терористичні та інші посягання на державну безпеку України (пункт 2 частини другої статті 7 Закону України «Про контррозвідувальну діяльність»). Як і в попередньому випадку зауважимо, що термін «негласне виявлення, фіксація і документування розвідувальних, терористичних та інших посягань на державну безпеку України» в Законі України «Про контррозвідувальну діяльність» згадується лише один раз у вказаній вище статті та більше не зустрічається в жодному законі України. Таким чином у законодавстві відсутнє роз'яснення, яке саме застосування технічних засобів негласного отримання інформації в цьому випадку мається на увазі, та яким чином воно регламентується. Зауважимо, що саме по собі негласне виявлення, фіксація і документування розвідувальних, терористичних та інших посягань на державну безпеку України може здійснюватися із залученням як суто оперативних засобів так і з задіянням оперативно-технічних засобів. Якщо розглядати другий варіант, який передбачає застосування технічних засобів негласного отримання інформації, то для реалізації визначеної мети – негласного виявлення, фіксації і документування певних діянь, доречним є проведення заходів, визначених статтею 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», а саме: обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи; аудіо-, відеоконтроль особи; аудіо-, відеоконтроль місця; спостереження за особою, річчю або місцем; зняття інформації з електронних комунікаційних мереж, електронних інформаційних мереж; накладення арешту на кореспонденцію, здійснення її огляду та виїмки; установа місцезнаходження радіоелектронного засобу. Якщо це так, то, на нашу думку, формулювання «виявляти, фіксувати і документувати гласно і негласно розвідувальні, терористичні та інші посягання на державну безпеку України» слід викласти в уточненій редакції: «виявляти, фіксувати і документувати гласно і негласно, у тому числі із застосуванням оперативно-технічних засобів, розвідувальні, терористичні та інші посягання на державну безпеку України». У випадку, якщо законодавець мав на увазі інші заходи, відмінні від тих, що перелічені в Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність», то, на нашу думку, така позиція потребує додаткового нормативного тлумачення та виділення окремого різновиду суто контррозвідувальних заходів, які передбачають застосування технічних засобів негласного отримання інформації та мають регламентацію, яка є відмінною від оперативно-розшукових заходів, що проводяться із застосуванням оперативно-технічних засобів.

Перейдемо до розгляду права підрозділів СБ України здійснювати візуальне спостереження в громадських місцях із застосуванням фото-, кіно- і відеозйомки, оптичних та радіоприладів, інших технічних засобів (пункт 2 частини другої статті 7 Закону України «Про контррозвідувальну діяльність»). Як і в попередніх випадках зауважимо, що термін «візуальне спостереження в громадських місцях із застосуванням фото-, кіно- і відеозйомки, оптичних та радіоприладів, інших технічних засобів» (далі – «візуальне спостереження») в Законі України «Про контррозвідувальну діяльність» згадується лише один раз у вказаній вище статті та більше не зустрічається в жодному законі України. Отже у законодавстві відсутнє роз'яснення, яке саме застосування технічних засобів негласного отримання інформації в цьому випадку мається на увазі, та яким чином воно регламентується. Розглядаючи право здійснювати «візуальне спостереження» може виникнути аналогія з оперативно-розшуковими заходами «аудіо-, відеоконтроль місця», які відповідно до пункту 11 частини першої статті 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» та до статті 270 Кримінального процесуального кодексу України полягають в здійсненні прихованої фіксації відомостей за допомогою аудіо-, відеозапису всередині публічно доступних місць, без відома їх

власника, володільця або присутніх у цьому місці осіб, та «спостереження за особою, річчю або місцем», які відповідно до пункту 11 частини першої статті 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» та до статті 269 Кримінального процесуального кодексу України проводяться у публічно доступних місцях з використанням відеозапису, фотографування, спеціальних технічних засобів для спостереження. Проте, відмінність від «аудіо-, відеоконтролю місця» полягає у відсутності у візуальному (яке здійснюється безпосередньо очима або за допомогою оптичного приладу [6, с. 186]) спостереженні складової аудіоконтролю. Можна говорити про схожість візуального спостереження з відеоконтролем місця: в першому випадку застосовуються фото-, кіно- і відеозйомка та оптичні прилади, а в іншому – фіксація відомостей за допомогою відеозапису. Однак, при відеоконтролі місця наголошується на фіксації відео інформації, а для візуального спостереження головним є факт самого спостереження з можливістю фіксації візуальної інформації (фото-, кіно- і відеозйомка) або без фіксації візуальної інформації (застосування оптичних та радіоприладів, інших технічних засобів). Право здійснювати «візуальне спостереження» за переліком застосовуваних оперативно-технічних засобів більше схоже на оперативно-розшуковий захід «спостереження за особою, річчю або місцем», оскільки в першому випадку передбачене використання фото-, кіно- і відеозйомки, оптичних та радіоприладів, інших технічних засобів, а в другому – використання відеозапису, фотографування, спеціальних технічних засобів для спостереження. Однак, відмінність «відеоконтролю місця», «спостереження за особою, річчю або місцем» та «візуального спостереження» полягає в законодавчо визначеному місці проведення заходу, в перших двох випадках – це публічно доступні місця, а в третьому – громадські місця. Зауважимо, що у чинному законодавстві України відсутнє визначення терміну «публічно доступне місце», але у статті [7] вказано, що до публічно доступних місць відносяться громадські місця та місця загального користування. З огляду на вказані відмінності можна стверджувати, що право здійснювати «візуальне спостереження» не є тотожним оперативно-розшуковим заходам «відеоконтроль місця» та «спостереження за особою, річчю або місцем», а може здійснюватися виключно в ході контррозвідувальної діяльності. Однак, на жаль, законодавець не наводить нормативну регламентацію та будь-які особливості реалізації цього права у вигляді проведення відповідного контррозвідувального заходу.

Перейдемо до розгляду права підрозділів СБ України проводити контррозвідувальні операції та відповідні оперативно-технічні заходи з метою попередження, своєчасного виявлення і припинення розвідувально-підривної, терористичної та іншої протиправної діяльності на шкоду державній безпеці України (пункт 3 частини другої статті 7 Закону України «Про контррозвідувальну діяльність»). Зауважимо, що термін «оперативно-технічні заходи» в Законі України «Про контррозвідувальну діяльність» згадується лише один раз у вказаній вище статті та більше не зустрічається в жодному законі України. Однак цей термін використовується в Указі Президента України 2006 року [8], і з його змісту можна зробити висновок, що під час проведення оперативно-технічних заходів необхідно забезпечувати конституційні права громадян на недоторканність житла, таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, невтручання в особисте і сімейне життя. Також, в цьому нормативно-правовому акті йдеться про те, що ці заходи є оперативно-розшуковими заходами, які проводяться при здійсненні оперативно-розшукової та контррозвідувальної діяльності. Однак, на нашу думку, в досліджуваних нормативно-правових актах відсутній чіткий зв'язок між цими однойменними поняттями. Спробуємо розібратися, який зміст вкладав законодавець у термін «оперативно-технічні заходи» в Законі України «Про контррозвідувальну діяльність». На нашу думку, можливі два варіанти тлумачення вказаного поняття. В одному випадку можемо припустити, що термін «оперативно-технічні заходи» використовується як синонім до терміну

«оперативно-розшукові заходи з використанням оперативних та оперативно-технічних сил і засобів». В цьому випадку конкретні різновиди та регламентація проведення таких оперативно-технічних заходів визначається положеннями Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність». В іншому випадку під оперативно-технічними заходами можуть розумітися заходи, що є відмінними від оперативно-розшукових заходів з використанням оперативних та оперативно-технічних сил і засобів. При чому ця відмінність, в першу чергу, полягає у тому, що оперативно-технічні заходи притаманні виключно контррозвідувальній діяльності. Крім того відмінність може полягати у видах цих заходів, а також у регламентації порядку їх проведення. На превеликий жаль законодавець не дає нам відповіді на ці питання.

Ще одну проблему додає формулювання пункту 3 частини другої статті 7 Закону України «Про контррозвідувальну діяльність» – «проводити контррозвідувальні операції та відповідні оперативні і оперативно-технічні заходи...». З чого випливає, що конкретні оперативно-технічні заходи відповідають конкретним контррозвідувальним операціям, але поняття «контррозвідувальна операція» в цьому та інших законах також відсутнє, тому незрозуміло, який зміст законодавець вкладав у це формулювання. Підсумовуючи викладене, можна зробити висновок, що наразі відповідно до Закону України «Про контррозвідувальну діяльність» оперативно-технічні заходи можуть проводитися виключно в межах контррозвідувальної діяльності. Якщо законодавець під терміном «оперативно-технічні заходи» мав на увазі «оперативно-розшукові заходи з використанням оперативних та оперативно-технічних сил і засобів», тоді вказана позиція має бути нормативно закріплена. Наші висновки щодо необхідності законодавчого визначення терміну «оперативно-технічні заходи» підтверджуються результатами дослідження В. В. Горба та М. О. Янкового [9], які зокрема зазначають, що відсутність єдиного тлумачення поняття «оперативно-технічні заходи» є підґрунтям для неоднозначного розуміння їх сутності, змісту і класифікації; для розведення оперативно-технічних заходів і негласних слідчих (розшукових) дій по різних юридичних «орбітах» слід на законодавчому рівні закріпити наукомістке визначення оперативно-технічних заходів.

Перейдемо до розгляду права підрозділів СБ України виключно з метою попередження, своєчасного виявлення і припинення розвідувальних, терористичних та інших посягань на державну безпеку України, отримання інформації в інтересах контррозвідки на підставі відповідної контррозвідувальної справи здійснювати заходи, визначені частиною третьою статті 8 Закону України "Про оперативно-розшукову діяльність" (другий абзац пункту 6 частини другої статті 7 Закону України «Про контррозвідувальну діяльність»). Фактично це єдине з усіх розглянутих вище прав, реалізація яких передбачає застосування технічних засобів негласного отримання інформації в ході контррозвідувальної діяльності, що має конкретно визначений перелік заходів та регламентацію їх проведення. До цих заходів відносяться: негласне обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи, аудіо-, відеоконтроль особи, аудіо-, відеоконтроль місця, спостереження за особою, зняття інформації з електронних комунікаційних мереж, електронних інформаційних мереж, накладення арешту на кореспонденцію, здійснення її огляду та виїмки, установа місцезнаходження радіоелектронного засобу. Проводяться ці заходи на підставі ухвали слідчого судді, постановленої за клопотанням керівника відповідного оперативного підрозділу або його заступника, погодженого з прокурором. Вказаний вище перелік заходів не має конкретно визначеної узагальнюючої назви ні в Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність», ні в Законі України «Про контррозвідувальну діяльність», однак, він майже співпадає із запропонованим нами вище переліком оперативно-розшукових заходів із застосуванням оперативно-технічних засобів за виключенням «спостереження за річчю або місцем», яке не потребує ухвали слідчого

судді. Таким чином, визначені частиною третьою статті 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» заходи, можна узагальнити запропонованим нами терміном «оперативно-розшукові заходи з застосуванням оперативно-технічних засобів, які проводяться на підставі ухвали слідчого судді».

Висновки

Виходячи з положень Закону України «Про контррозвідувальну діяльність» у статті виділено шість найменувань прав органів, підрозділів та співробітників Служби безпеки України, які їм надаються для виконання визначених законом завдань в ході контррозвідувальної діяльності, та які здійснюються з використанням оперативно-технічних засобів. Показано, що нормативно-правові формулювання п'яти з них мають у своєму складі терміни, які не мають дефініцій, також на рівні законодавства не наведений порядок реалізації вказаних прав, що, в свою чергу, призводить до відсутності однозначного тлумачення Закону та до відповідної нормативно-правової невизначеності. З однієї сторони застосування технічних засобів негласного отримання інформації при реалізації таких прав за відсутності законодавчої регламентації може призвести до неправомірного тимчасового обмеження конституційних прав людини, а з іншої – штучна відмова від такого застосування технічних засобів суттєво обмежує можливості СБ України у виконанні завдань контррозвідувальної діяльності, особливо в умовах правового режиму воєнного стану. З огляду на викладене, існує нагальна потреба у внесенні змін до Закону України «Про контррозвідувальну діяльність» з метою більш чіткого окреслення прав підрозділів СБ України із зазначенням відповідних переліків контррозвідувальних заходів, які у т.ч. здійснюються з використанням оперативно-технічних засобів, з наведенням їх визначень та регламентацією порядку проведення (особливо якщо такі заходи можуть тимчасово обмежувати конституційні права людини).

У якості прикладу докладного опису застосування технічних засобів негласного отримання інформації доцільно використовувати 21 главу Кримінального процесуального кодексу України, де наведений вичерпний перелік негласних слідчих (розшукових) дій та порядок отримання дозволів на їх проведення.

Список використаних джерел

1. Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 26.06.2025).
2. Кримінальний процесуальний Кодекс України : від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення 26.05.2025).
3. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 № 2135-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text> (дата звернення 26.06.2025).
4. Про контррозвідувальну діяльність : Закон України від 26.12.2002 № 374-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/374-15#Text> (дата звернення 26.06.2025).
5. Про Службу безпеки України : Закон України від 25.03.1992 № 2229-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#Text> (дата звернення 26.05.2025).
6. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
7. Моргун І.О., Богініч І.О., Артюхова Н.О. Співвідношення негласних слідчих (розшукових) дій з аудіо контролю особи та аудіо контролю місця. Вісник ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка. 2022. № 1 (97). С. 101-111.

8. Про додержання прав людини під час проведення оперативно-технічних заходів : Указ Президента України від 07.11.2005 № 1556/2005. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556/2005#Text> (дата звернення 26.06.2025).
9. Горб В. В., Янковий, М. О. Оперативно-технічні заходи контррозвідки. Південноукраїнський правничий часопис. 2023. № 3. С. 266-272. DOI <https://doi.org/10.32850/sulj.2023.3.42>.